Altenburg & Wymenga
ECOLOGISCH ONDERZOEK

Protocol predatiebeheer bij weidevogels

A&W-rapport 1827

in opdracht van

provinsje fryslân
provincie fryslân

staatsbosbeheer

It Fryske Gea

Natuurmonumenten

BOERENNATUUR

BFVW

Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging

Protocol predatiebeheer bij weidevogels

A&W-rapport 1827

E.B. Oosterveld

© Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv
Overname van gegevens uit dit rapport is toegestaan met bronvermelding.

Foto Voorplaat
Resten van gepredeerde jonge Grutto, Foto A&W

E.B. Oosterveld 2014
Protocol predatiebeheer bij weidevogels. A&W-rapport 1827
Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Opdrachtgevers

Provinsje Fryslân
Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden
Telefoon 058 29 25 925

Gezamenlijke organisaties betrokken bij het weidevogelbeheer in Fryslân:
BoerenNatuur, BFVW, It Fryske Gea, KNJV , Natuurmonumenten, SBB

Uitvoerder

Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv
Postbus 32
9269 ZR Feanwâlden
Telefoon 0511 47 47 64
Fax 0511 47 27 40
info@altwym.nl
www.altwym.nl

Projectnummer	Projectleider	Status
1872frp	E. Oosterveld	Eindrapport

Autorisatie	Paraaf	Datum
Goedgekeurd	M. Brongers	21 maart 2014

Inhoud

1 Inleiding **1**
1.1 Algemeen 1
1.2 Definitie predatiebeheer 1
1.3 Doelgroep 1
2 Predatiebeheerplan **3**
3 Protocol **5**
3.1 Protocol 5
3.2 Toelichting 6
4 Verder lezen **13**

Bijlage 1 Gezamenlijk standpunt Friese weidevogel-organisaties *15*
Bijlage 2 Ecologisch toetsingskader weidevogelkerngebieden januari 2014 *17*
Bijlage 3 Maatregelen om predatiedruk te verminderen *19*
Bijlage 4 Samenvatting landschapsmaatregelen per soortgroep predatoren *23*
Bijlage 5 Samenvatting overige maatregelen per soortgroep predatoren *25*
Bijlage 6 Taakverdeling predatiebeheer *27*

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Vorig jaar hebben de weidevogelorganisaties in Fryslân (Bond van Friese Vogelbeschermingswachten, BoerenNatuur, It Fryske Gea, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer) en de KNJV een gezamenlijk standpunt bepaald over hoe om te gaan met predatie bij weidevogels. Dit standpunt is verwoord in het rapport *Predatieproblematiek weidevogels Fryslân, Naar een duidelijker beleid voor predatiebeheer* (A&W-rapport 1548, Oosterveld 2011a). Het is overgenomen door de Provinsje. Het gezamenlijke standpunt is een mijlpaal in de Friese samenwerking op het terrein van weidevogelbescherming en voorziet in de behoefte van veel betrokkenen aan meer duidelijkheid over wat wel en wat niet (maatschappelijk) acceptabel is in de bescherming van weidevogels tegen predatie. Het standpunt formuleert concrete richtlijnen en brengt onder woorden waarover alle partijen het eens zijn en waarover verschil van mening bestaat. Een paar belangrijke onderdelen zijn samengevat in bijlage 1.

Voor toepassing in de praktijk bleven echter nog vragen onbeantwoord, zoals Wanneer is aan de voorwaarde voldaan om (eerst) het broedbiotoop op orde te hebben? Welke landschapsaanpassingen zijn effectief om predatie te verminderen? En welke procedure moet worden gevolgd voor (landschaps)maatregelen tegen predatoren die ontheffingsplichtig zijn onder de Flora- en faunawet? Daarvoor is een totaaloverzicht nodig van mogelijke maatregelen, voorwaarden en benodigde stappen. Daarvoor is een protocol opgesteld dat in dit rapport wordt gepresenteerd.

Het protocol is opgesteld door een werkgroep van het Olterterpoverleg, het overlegorgaan van de gezamenlijke weidevogelorganisaties in Fryslân. In de werkgroep zaten mw. H. de Jong en dhr. M. Wesselius (beiden Provinsje), dhr. N. Sytema (Boerennatuur), dhr. A. Boersma (namens It Fryske Gea, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer), dhr. M. Hoekstra (Bond van Friese Vogelbeschermingswachten), mw. P. Niewold (Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging) en dhr. E. Oosterveld (A&W).

1.2 Definitie predatiebeheer

Met predatiebeheer wordt bedoeld het geheel aan maatregelen dat erop is gericht het effect van predatie op weidevogels te verminderen. Het betreft niet alleen direct ingrijpen in aantallen predatoren, maar ook indirect beïnvloeden van de aanwezigheid van predatoren door het landschap minder geschikt te maken (preventieve maatregelen, bijvoorbeeld door herstellen van landschappelijke openheid en verwijderen van ruigte en rommel). Direct ingrijpen kan zowel met dodelijke middelen (bijvoorbeeld afschot) als met niet-dodelijke middelen (bijvoorbeeld plaatsen van een raster).

1.3 Doelgroep

Dit protocol is bedoeld voor groepen en organisaties die in de praktijk op lokaal of regionaal niveau bezig zijn met weidevogelbeheer en -bescherming, zoals agrarische natuurverenigingen (ANV's), terreinbeherende organisaties (TBO's), Vogelwachten en WBE's. Het standpunt is gericht op het gezamenlijk op gebiedsschaal uitvoeren van predatiebeheer en gaat er vanuit dat dat alleen maar effectief kan zijn als de acties van de verschillende partijen

goed op elkaar worden afgestemd. Het protocol komt daarom het best tot zijn recht als het wordt toegepast in Weidevogelkringen (of Skriezekriten op zijn Fries), waarin de betrokken organisaties op gebiedsschaal samenwerken.

2 Predatiebeheerplan

De aanpak van het predatiebeheer moet worden beschreven in een predatiebeheerplan. Een predatiebeheerplan maakt onderdeel uit van een Gebiedsplan dat in het kader van collectief weidevogelbeheer wordt opgesteld. In het predatiebeheerplan wordt op een rijtje gezet wat de situatie is met betrekking tot predatie en predatiedruk, en wordt aangegeven welke maatregelen genomen worden en op welke locaties.

In het Predatiebeheerplan dienen de volgende onderwerpen aan de orde te komen:

1. Ontwikkeling weidevogelstand
2. Gegevens predatiedruk
3. Zo goed mogelijk motiveren of predatiedruk een probleem is
4. Zo ja, bepaal welke predatoren in het gebied de belangrijkste zijn, mee op basis van het landelijk predatieonderzoek
5. Evaluatie van het bestaand predatiebeheer
6. Maatregelen (vooral gericht op belangrijkste predatoren)
7. Zo nodig aanvraag ontheffingen F&F-wet
8. Taakverdeling (zie bijlage 6)

Het Protocol in het volgende hoofdstuk dient als hulpmiddel om het predatiebeheerplan op de goede manier te kunnen maken.

3 Protocol

In dit hoofdstuk wordt stap voor stap aangegeven hoe het predatiebeheer vorm gegeven kan worden en wat de spelregels daarbij zijn die de gezamenlijke weidevogelorganisaties in Fryslân hebben afgesproken. Deze spelregels zijn in tabel 3-1 in de vorm van een protocol op een rijtje gezet. Het protocol is opgezet als een stappenplan en bedoeld als een hulpmiddel om duidelijk te krijgen welke maatregelen kunnen worden genomen en aan welke voorwaarden moet worden voldaan. Iedere groep kan zelf bepalen hoever die wil gaan (maar zie voor de minimale inhoud van het predatiebeheerplan het vorige hoofdstuk). Achteraan het stappenplan staat per onderdeel een toelichting.

3.1 Protocol

Tabel 3-1 - Protocol voor de organisatie van het predatiebeheer

Stappen en maatregelen	Procedure
1. Beschikken over een goedgekeurd gebiedsplan	• Zie toelichting 1
2. Preventieve maatregelen nemen • Verbeteren habitatkwaliteit • Waterpeil verhogen • Voldoende kuikenland dichtbij elkaar • Toegankelijkheid verminderen • Vogels verleiden om bij elkaar te gaan broeden • Grote gebieden • Nestbezoek niet meer dan nodig • Uitrasteren nesten en kuikenland	• Zie ook stappen 3, 4, 7-10 en toelichting 2
3. Ruigte en rommelbulten opruimen	• Alleen gedurende 1 oktober- 1 april • Geen ontheffing nodig • Zie toelichting 3
4. Bosopslag verwijderen: • is het achterstallig of regulier onderhoud? • Is het een éénmalige actie?	• Alleen gedurende 1 augustus – 1/2 maart • Geen vergunning of ontheffing nodig • Kapmelding in het kader van de Boswet doen bij Dienst Regelingen T.a.v. Uitvoerders Boswet Postbus 19530 2500 CM Den Haag • Voor welk soort bosopslag is melding nodig? Zie toelichting 4 • Kapvergunning aanvragen bij de gemeente
5. Wettelijk toegestaan beheer goed regelen	• Beheerplan Vos, Zwarte kraai, verwilderde kat maken. Zie toelichting 5
6. Vossenbeheer volgens afspraken bij de Vossenkaart	• Zie toelichting 6

7.	Oude nesten Zwarte kraai verwijderen	• Alleen gedurende 1 augustus – 1/2 maart • Geen ontheffing nodig • Zie toelichting 7-10
8.	Riet maaien	• Alleen gedurende 1 augustus – 1/2 maart • Geen ontheffing nodig • Zie toelichting 8 en 7-10
9.	Nestboom Blauwe reiger verwijderen	• Alleen in beheergebied van een goedgekeurd gebiedsplan en ca 1 km daar omheen (zie toelichting 8-10) • Alleen gedurende 1 augustus – 1/2 maart • Advies van ecoloog vragen of ontheffing nodig is (zie toelichting 8-10)
10.	Nestboom Buizerd, Havik, Ooievaar verwijderen	• Alleen in beheergebied van een goedgekeurd gebiedsplan en ca 1 km daar omheen (zie toelichting 8-10) • Alleen gedurende 1 augustus – 1/2 maart • Ontheffing aanvragen --> gegevens aanleveren • Aanvraag indienen bij Faunabeheereenheid Fryslân Postbus 30027 9700 RM Groningen Welke gegevens aanleveren? • Aantalsontwikkeling weidevogels (over zoveel mogelijk jaren) • Percentage nesten verloren door predatie • BTS (over zoveel mogelijk jaren) • Gegevens verzamelen met Friese combimethode • Locaties bewoonde nesten predatoren op kaart aangeven • Zo veel mogelijk aanvullende bewijsvoering voor rol predator toevoegen
11.	Alle maatregelen in predatiebeheerplan beschrijven en op kaart zetten	• Zie hoofdstuk 2

3.2 Toelichting

1 Goedgekeurd gebiedsplan

Predatiebeheer heeft pas zin als het broedbiotoop van de weidevogels op orde is. Het broedbiotoop is op orde als de weidevogels voldoende jongen groot kunnen brengen om de oudersterfte te compenseren. Belangrijk daarbij zijn zaken als waterpeil, beweiding, maaibeheer en dergelijke. En als die zaken op orde zijn, is de kans op predatie ook kleiner. Het broedbiotoop is voldoende op orde als er een goedgekeurd Gebiedsplan is. Een gebiedsplan wordt alleen goedgekeurd als aan een aantal ecologische eisen op het vlak van inrichting en beheer wordt voldaan. Dit zogenaamde Ecologisch toetsingskader staat vermeld in bijlage 2.

2 Preventieve maatregelen

Dit zijn maatregelen op het vlak van inrichting en beheer die de kans op predatie op de weidevogels verminderen. Om een Predatiebeheerplan goedgekeurd te krijgen en bij eventuele ontheffingsaanvragen voor de extra maatregelen 9 en 10 moet aangetoond worden, dat alle redelijkerwijs mogelijke preventieve maatregelen zijn genomen In bijlage 3 staat een toelichting op de maatregelen,

3 Ruigte en rommelbulten opruimen

Verwijderen van ruigte en rommelbulten maakt een gebied minder aantrekkelijk als leefgebied van kleine marterachtigen als Hermelijn, die dergelijke locaties gebruiken als schuil- en voortplantingsgelegenheid. In het landelijk predatieonderzoek bleek de Hermelijn (samen met Wezel en Bunzing) een van de belangrijkste predatoren van weidevogelnesten en –kuikens.

4 Bosopslag verwijderen

Verwijderen van bosopslag (alleenstaande bomen, bosjes en andere beplantingen) maken een gebied minder aantrekkelijk als leefgebied van vliegende predatoren, want die gebruiken die landschapselementen als uitkijkpost, nestgelegenheid en dekking. In een aantal gevallen wordt de opstand niet automatisch verwijderd, maar wordt in overleg een afweging met andere waarden gemaakt:

- Als niet alleen doelstellingen van het weidevogellandschap gelden, maar ook van bijvoorbeeld Natura 2000 of SNL,
- Als het gaat om cultuurhistorisch belangrijke landschapselementen,
- Bij oppervlakten groter dan een halve hectare.

Bosopslag waarvoor een kapmelding bij Dienst regelingen moet worden gedaan, is als volgt gedefinieerd:

- Opstand groter dan 10 are,
- Bomenrij van meer dan 20 bomen,

De meldingsplicht geldt niet voor:

- Erven en tuinen,
- Weg- of randbeplantingen van wilg of populier,
- Italiaanse populier, linde, paardenkastanje en treurwilg.

5 Beheerplan Vos, Zwarte kraai, verwilderde kat.

In zo’n beheerplan wordt beschreven welke maatregelen tegen Vos, Zwarte kraai en verwilderde kat worden genomen. Dit betreft dus ook de reguliere maatregelen die ‘vrij’ genomen mogen worden, maar waarvan duidelijk gemaakt moet worden dat ze zinvol zijn uit oogpunt van weidevogelbescherming. Het beheerplan Vos, Zwarte kraai, verwilderde kat is een onderdeel van het predatiebeheerplan (zie hoofdstuk 2).

6 Afspraken Vossenkaart

Een apart punt is het beheren van Vossen in terreinen van de TBO’s. Voor dit doel wordt de provincie opgedeeld in tweeën, zie de ‘Vossenkaart’ in figuur 3-1. In het blauwe gebied liggen geen belangrijke weidevogelgebieden en nemen TBO’s geen maatregelen tegen de Vos. De groene en witte gebieden betreffen de weidevogellandschappen en wijde omgeving en daar doen de TBO’s mee in het bestrijden van Vossen.

Figuur 3.1 Kaart Vossenbeheer. In de groene en witte gebieden kunnen extra maatregelen tegen Vossen worden genomen; in de blauwe niet. Deze kaart is bedoeld voor onderlinge afspraken tussen de organisaties en heeft geen juridische status.

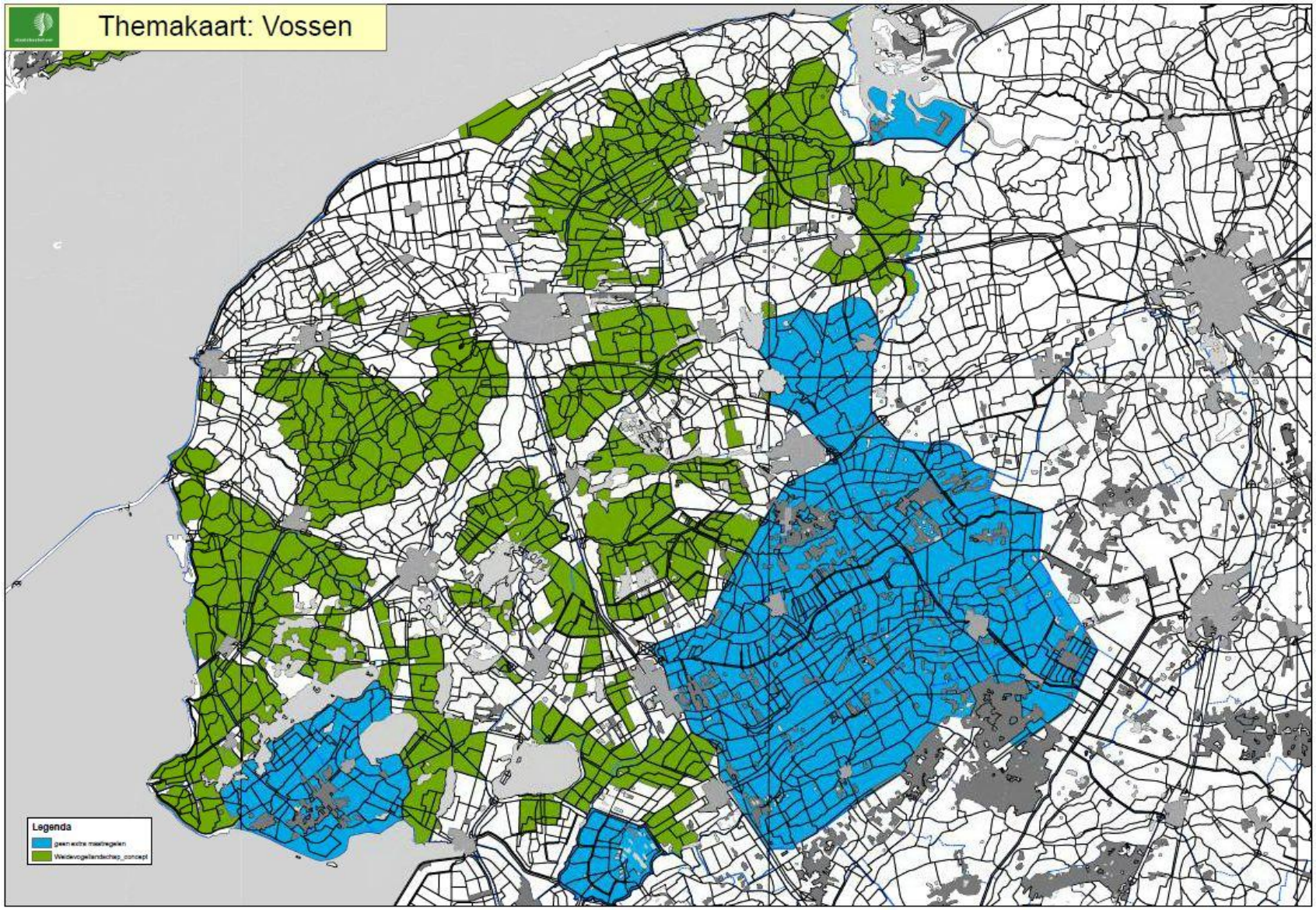
Themakaart: Vossen
Legenda
geen extra maatregelen
Weidevogellandschap_concept

Bij de kaart horen de volgende afspraken over de samenwerking:

- In de witte en groene gebieden passen de TBO's wettelijk toegestane maatregelen ook in hun terreinen toe. Daarbij gelden de volgende bijzondere gevallen:
  - In andere terreinen dan weidevogelreservaten (met kwetsbare natuurwaarden), worden niet automatisch alle maatregelen toegepast, maar wordt in onderling overleg gezocht naar een aanpak die in verhouding staat tot het reële predatierisico door de Vos. Die aanpak kan bijvoorbeeld bestaan uit zonering waarbinnen verschillende intensiteiten van predatiebeheer gelden, bijvoorbeeld minder intensief achter brede watergangen, die een obstakel zijn voor de Vos, en als ganzen een alternatieve prooi vormen,
  - Maatregelen als afschot en gebruik van een vangkooi worden in de terreinen van de TBO's alleen in de periode 1 februari tot half juni toegepast. Daarbinnen geldt in principe een rustperiode gedurende de broedtijd en een schoontijd (geen afschot van zogende moeren), tenzij bijzondere gevallen om actie vragen, bijvoorbeeld als een Vos midden in het broedseizoen een weidevogelreservaat als jachtgebied kiest. Deze gevallen worden in overleg vastgesteld,
- In de blauwe gebieden respecteren de andere partijen de TBO's in de gemaakte keuzen.

Het gebied met maatregelen in reservaten is ruimer genomen dan de weidevogellandschappen, omdat de Vos een grote actieradius heeft en vanuit de wijde omgeving binnen de weidevogellandschappen kan jagen. Als afgrenzing van het blauwe gebied is gekozen voor goed herkenbare landschappelijke eenheden, die een zekere barrière vormen voor Vossen, zoals meren, kanalen, beken, autosnelwegen.

De kaart heeft geen officiële, juridische status, maar is bedoeld voor onderlinge afspraken tussen de organisaties.

7-10 Buiten voortplantingsseizoen

Er dient geen verstoring van het broed- of voortplantingsproces plaats te vinden. Het broedseizoen loopt volgens de Gedragscode Natuurbeheer (onder de Flora- en faunawet) voor het omhakken van bomen van half maart tot 1 augustus. Het voortplantingsseizoen van zoogdieren loopt van 1 april tot 1 oktober. Buiten deze periode is sprake van buiten het voortplantingsseizoen.

8 Riet maaien

Deze maatregel ontmoedigt de vestiging van Bruine kiekendieven. Bruine kiekendieven hebben een voorkeur om in overjarig riet te broeden. Door het riet regelmatig te maaien wordt rietland minder aantrekkelijk als broedlocatie. Rietland en rietzomen worden tegenwoordig lang niet meer overal gemaaid. Verruigd rietland opnieuw in maaibeheer nemen kan als predatiebeheermaatregel worden overwogen

8-10 Maatregelen tegen Bruine kiekendief, Blauwe reiger, Buizerd, Havik, Ooievaar.

De redenen om extra maatregelen tegen deze predatoren te rechtvaardigen zijn de volgende:

- Bruine kiekendief, Ooievaar: op grond van veldwaarnemingen zijn er aanwijzingen dat beide soorten lokaal belangrijke predatoren van weidevogelkuikens zijn,
- Blauwe reiger, Buizerd: in het landelijk predatieonderzoek bleken dit naast Hermelijn de belangrijkste kuikenpredatoren te zijn,
- Havik: deze soort is vooral een predator van volwassen weidevogels. Het is bekend dat weidevogels de omgeving van nesten van predatoren (waaronder het jachtgebied) mijden om te broeden (predatiemijding).

Alleen in het beheergebied van een goedgekeurd gebiedsplan en ca 1 km daar omheen.
De gezamenlijke weidevogelorganisaties vinden maatregelen tegen beschermde soorten alleen aanvaardbaar als die beperkt blijven tot de weidevogelkerngebieden (= beheergebied in goedgekeurd gebiedsplan) en directe omgeving. Het betreffende gebied moet door de beheerders zelf worden aangegeven in het predatiebeheerplan, als onderdeel van het Gebiedsplan. Bij de beoordeling van de gebiedsaanvraag wordt beoordeeld of de begrenzing adequaat is. De richtlijn is een afstand van 1 km rondom het beheergebied (weidevogelkerngebied). Deze afstand is afgeleid van de afstand vanaf het nest waarover een Buizerd doorgaans jaagt. In het kader van de Flora & Faunawet wordt deze afstand bij het beoordelen van verontrusting van de Buizerd ook gebruikt (beschreven in de zogenaamde Soortstandaard). Om die reden wordt ingeschat dat die afstand bij eventuele toetsing van een ontheffing door de rechter standhoudt.

Ontheffing of advies
Voor het verwijderen van nestbomen/-palen van Buizerd, Havik en Ooievaar is een ontheffing onder de F&F-wet nodig, omdat het zogenaamde ‘jaarrond beschermde’ soorten zijn. Voor de Blauwe reiger geldt dat niet automatisch, maar is volgens de wet advies van een ecoloog nodig om te bepalen of een ontheffing nodig is of niet.

Ontheffing aanvragen
De wettelijke procedure is zo, dat de Faunabeheereenheid (FBE) de ontheffingsaanvraag doet waarop de provincie een ontheffing kan verlenen. De FBE kan vervolgens aan een lokale organisatie (bijvoorbeeld een Skriezkrite) een machtiging geven voor uitvoering van de ontheffing (‘dóórmachtigen’). Dit kan op basis van een eenvoudige aanvraag voor een machtiging.
De ontheffingsaanvraag moet door de FBE als aanvulling worden opgenomen in het provinciale Fauna Beheer Plan (FBP). Deze aanvulling vindt plaats bij de herziening van het FBP in 2014.
Volgens de Flora- en faunawet wordt een ontheffing alleen verleend, als blijkt dat preventieve maatregelen alléén niet voldoende zijn om de faunaschade (predatie) te voorkomen. De locaties van de predatoren en van de preventieve maatregelen moeten op kaart worden weergegeven, net als de gebieden waarvoor de ontheffing wordt aangevraagd. In de te verlenen ontheffingen zal de Provinsje opnemen, dat de FBE alleen een machtiging voor het gebruik van de ontheffingen mag afgeven, wanneer in het gebied het Protocol predatiebeheer is gevolgd. Of dit het geval is, blijkt uit het Gebiedsplan voor collectief weidevogelbeheer.

In de bijlagen 4 en 5 worden de landschapsmaatregelen en overige maatregelen nog eens samengevat per predatorsoort en –soortgroep.

4 Verder lezen

Jonge Poerink, B. 2009. Predatiebeheerplan Skriezekrite Idzegea. Op zoek naar een verantwoorde regulatie van weidevogelpredatoren. JPMA Rapportnummer 20090501. Jonge Poerink Milieuadvies, Zuurdijk.

Oosterveld, E.B. 2011a. Predatieproblematiek weidevogels Fryslân. Naar een duidelijker beleid voor predatiebeheer. A&W-rapport 1548. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

Oosterveld, E.B. 2011b. Weidevogels en predatie, een literatuuroverzicht. A&W-rapport 1448. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

Oosterveld, E.B. 2012. Selectie, beheer en inrichting van weidevogellandschappen in Fryslân. A&W-rapport 1572. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

Oosterveld, E. B. & W. Altenburg 2004. Kwaliteitscriteria voor weidevogelgebieden - met toetslijst. A&W-rapport 412. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Teunissen, W., H. Schekkerman & F. Willems 2005. Predatie bij weidevogels, SOVON-onderzoeksrapport nr. 2005/11. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Bijlage 1 Gezamenlijk standpunt Friese weidevogel-organisaties

In het gezamenlijk standpunt van de Friese weidevogelorganisaties (Oosterveld 2011a) zitten een paar (extra) maatregelen, die maatschappelijk controversieel zijn en alleen verdedigbaar zijn als aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Het betreft de volgende maatregelen:

- Toepassing van extra maatregelen bij de bestrijding van Vossen, zoals vangkooi, aanzitten bij voerplek na zonsondergang,
- Extra riet maaien om vestiging van Bruine kiekendieven te ontmoedigen,
- Verwijderen van (potentiële) nesten van beschermde vogelsoorten als Blauwe reiger, Buizerd, Havik, Ooievaar.

De gezamenlijke weidevogelorganisaties vinden deze maatregelen aanvaardbaar als aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

1 Alleen in en rond gebieden met een goedgekeurd Gebiedsplan voor collectief weidevogelbeheer (voor Vossen een groter gebied),
2 Het broedbiotoop is op orde (of komt binnenkort op orde). Voor succes is een gecombineerde aanpak van grasland- en waterbeheer, openheid van het landschap en predatiebeheer nodig. Waaraan een goed broedbiotoop moet voldoen, staat in bijlage 2. Als er een goedgekeurd Gebiedsplan is, wordt aan deze voorwaarde voldaan,
3 Alleen buiten het broed- en voortplantingsseizoen,
4 Er is een predatiebeheerplan, waarin zorgvuldig staat beschreven wat de predatiedruk is in het gebied, om welke predatoren het gaat en welke indirecte (preventieve) en directe maatregelen worden toegepast.

Deze voorwaarden beperken de controversiële maatregelen tot een select aantal gebieden waar de weidevogels voorop staan en alles in het werk wordt gesteld ze te behouden, de weidevogellandschappen en weidevogelkerngebieden. Een dergelijke toepassing vinden de weidevogelorganisaties maatschappelijk goed verdedigbaar. Voor een aantal van de genoemde maatregelen is echter een ontheffing onder de Flora- en faunawet nodig. Het controversiële van de maatregelen maakt ook, dat eventuele ontheffingen aangevochten zullen worden bij de rechter. De ervaringen wijzen uit dat dergelijke ontheffingen alleen kans van slagen hebben als ze belangrijke maatschappelijke steun hebben (door de gezamenlijke weidevogelorganisaties) en als ze onderdeel zijn van een totaalpakket (de voorwaarden). Als het protocol wordt gevolgd, is de verwachting dat de ontheffingen stand houden bij de rechter.

Bijlage 2 Ecologisch toetsingskader weidevogelkerngebieden maart 2014

Onderdeel	Verklaring	Instapeis*	Streefdoel
1. Weidevogeldichtheid		• ≥10 broedparen Grutto/100 ha, of • ≥50 broedparen steltlopers/100 ha, of • ≥30 broedparen kritische soorten/100 ha • te bepalen mbv breed gedragen monitoringsprotocol	• ten minste 25 broedparen Grutto/100 ha • te bepalen mbv breed gedragen monitoringsprotocol
2. Netwerkpopulatiestructuur	netwerk van in clusters broedende weidevogels	broedclusters binnen weidevogelkerngebieden liggen maximaal 2 km uit elkaar	broedclusters binnen weidevogelkerngebieden liggen maximaal 2 km uit elkaar
3. Reproductie			BTS ten minste 65% (gemiddeld over laatste 3 jaar)
4. Minimumomvang weidevogelkerngebied	weidevogelkerngebied is het geheel van reservaten en gebieden met agrarisch weidevogelbeheer. De samenhangende oppervlakte betreft de gebieden in beheer, inclusief legselbeheer	250 ha samenhangend . i.e. • beheerde groepen van percelen niet verder dan 500 m uiteen, • geen barrières voor weidevogelkuikens (zie toelichting)	250 ha samenhangend . i.e. • beheerde groepen van percelen niet verder dan 500 m uiteen, • geen barrières voor weidevogelkuikens (zie toelichting)
5. Waterpeil + plasdras	• -mv = beneden het maaiveld • plasdras dient verspreid over en aansluitend aan de broedlocaties te liggen	gedurende broedseizoen voor ten minste 20% van de oppervlakte agrarisch natuurbeheer: • veen 20-25 cm –mv • klei-op-veen 20-35 cm –mv • klei 20-40 cm -mv • of greppelplasdras • ten minste 0,5 ha plasdras per iedere 100 ha gedurende het broedseizoen • kuikenland aangrenzend	In de overige 80% van de oppervlakte agrarisch natuurbeheer: • veen 25-35 cm –mv • klei-op-veen 35-60 cm –mv • klei 50-75 cm –mv • ten minste 1 ha plasdras per iedere 100 ha gedurende het broedseizoen • alle kuikenland aangrenzend
6. Pollige, korte vegetaties	pollige, korte vegetaties fungeren als kuikenland voor Kievit, Tureluur, Scholekster.	• pollige, kort vegetaties aanwezig, • op boerenland dmv beweiding	• pollige, korte vegetaties aanwezig op ca een derde van oppervlakte, • op boerenland dmv beweiding

7. Oppervlakte en ruimtelijke samenhang kuikenland	• kuikenland voor Grutto is: kruidenrijk weidevogelgrasland, uitgesteld maaien 1 juni-1 juli, voorweiden met rustperiode, extensief weiden, kuikenvluchtstroken, percelen met zomerstalvoedering • kuikenland voor Kievit, Tureluur en Scholekster is vooral beweid grasland	• op het boerenland ten minste 1,4 ha per Gruttobroedpaar, waarvan minimaal 1 ha kruidenrijk • beheer daar leggen waar de vogels zitten • 100% binnen bereik van jonge Grutto-kuikens volgens Beheer op Maat	• per kerngebied tenminste één blok van 250 ha aaneengesloten kruidenrijk grasland • buiten dit grote blok liggen verspreid en samenhangend kleinere blokken kuikenland (zie toelichting) • functie van kuikenland versterken door aangrenzend plasdras aan te leggen
8. Ligging ten opzichte van storings-bronnen	ligging van beheerd land ten opzichte van storingsbronnen in het landschap	• ten minste 50% van de beheerde oppervlakte situeren buiten verstorings-afstand van storingsbronnen (zie toelichting)	• alle beheer situeren buiten verstorings-afstand van storingsbronnen (zie toelichting)
9. Bemesting	kuikenland dient in verband met het stimuleren van het bodemleven alleen met vaste mest bemest te worden	• maximaal 100 kg N per ha per jaar uit vaste mest (ca 20 ton) op maaidatumland	• 10-20 ton vaste mest per ha per jaar op hele oppervlakte • max. 6 ton vaste mest per ha per 3 jr op hoog-productief kuikenland
10. Fosfaatgehalte bodem	wordt aangeduid met het P-Al-getal	P-Al-getal <27 op maaidatumland en extensieve beweiding	P-Al-getal <27 op maaidatumland en extensieve beweiding
11. Zuurgraad	wordt aangeduid als pH	pH ≥4,8	pH 4,8-5,5
12. Nestbescherming		zie richtlijnen nazorg BFVW	zie richtlijnen nazorg BFVW
13. Predatiebeheer		zie protocol predatiebeheer	zie protocol predatiebeheer
14. Mozaïekregie	mozaïekregie is aansturing van beheerders door een mozaïekregisseur voor overleving van nesten en kuikens	mozaïekregisseur voldoet aan functieprofiel	mozaïekregisseur voldoet aan functieprofiel

* Van een instapeis kan worden afgeweken als het gemiddelde BTS over de laatste 3 jaar ≥65% is, of op basis van een onafhankelijk ecologisch advies

Bijlage 3 Maatregelen om predatiedruk te verminderen

Er zijn directe en indirecte (preventieve) maatregelen van predatiebeheer. Directe maatregelen zijn direct gericht op de predator en zijn te onderscheiden in dodelijke en niet dodelijke maatregelen (bijvoorbeeld uitrasteren van nesten). Indirecte, preventieve maatregelen zijn erop gericht het weidevogellandschap minder geschikt te maken voor predatoren, bijvoorbeeld door boomopslag te verwijderen. De kans op succes is het grootst als maatregelen worden gecombineerd.

De achtergronden en onderbouwing van de maatregelen staan beschreven in het rapport *Weidevogels en predatie, een literatuuroverzicht* (A&W-rapport 1448, Oosterveld 2011b).

Bijlage 3.1 Preventieve maatregelen

1 Verbeteren habitatkwaliteit
Gezonde vogels, zowel ouden als kuikens, die beschikken over voldoende dekking, zijn het meest weerbaar tegen predatoren.

2 Voldoende kuikenland dichtbij elkaar
Gruttokuikens lopen een tweemaal grotere kans om gepredeerd te worden op kort gras dan in lang ongemaaid gras. Bij (voor kuikens) calamiteiten als maaien of de aanwezigheid van een predator moeten kuikens voldoende uitwijkmogelijkheden hebben naar andere (kruidenrijk) kuikenland. In het begin van de kuikenperiode (in Fryslân tweede helft mei) moet de onderlinge afstand tussen kuikenland niet meer dan 100-200 m zijn. Later, als de kuikens ouder en mobieler zijn, kan die afstand groter zijn (tot 500 m).

3 Verwijderen van opgaande landschapselementen en ruigte
Opgaande landschapselementen (bomen, struiken, bosjes, weg- en erfbeplanting), ruigtes en rommelbulten bieden predatoren nestgelegenheid, uitkijkposten en dekking. Naarmate er minder landschapelementen zijn, is een gebied minder geschikt voor predatoren, neemt de kans op predatie (predatiedruk) af en ontstaat meer geschikt broedbiotoop voor weidevogels.
Bomen waarin nesten zitten, mogen echter niet altijd zomaar worden verwijderd. Nesten van bepaalde soorten zijn beschermd onder de Flora- en faunawet, niet alleen tijdens het broedseizoen maar ook daarbuiten. Het verwijderen van dergelijke nestbomen is alleen mogelijk met een ontheffing onder de F&F-wet. Zie hoofdstuk 3 voor de voorwaarden en de procedures.

4 Toegankelijkheid verminderen
Predatiedruk door grondpredatoren kan verminderen door een gebied minder toegankelijk te maken, bijvoorbeeld door dammen over sloten af te sluiten (met gaas of elektrisch raster) of nieuwe sloten te graven. Het is bekend dat Vossen goed kunnen zwemmen, maar water heeft wel een barrièrewerking.

5 Vogels verleiden om bij elkaar te gaan broeden
Veel vogels die dichtbij elkaar broeden, zijn beter in staat om predatoren te verjagen dan als ze met minder zijn. Daarom kan het effectief zijn om te proberen vogels bij elkaar te laten broeden. Mogelijkheden zijn het uitrijden van strorijke vaste mest en aanleggen van plasdras met laat gemaaid, kruidenrijk grasland er omheen. Kieviten worden wel aangetrokken door de strootjes in de mest om hun nest van te maken en later vestigen

vogels als Grutto en Tureluur zich wel 'onder de vleugels' van de Kieviten. Er zijn wel aanwijzingen uit de praktijk dat beide maatregelen werken, maar er is geen wetenschappelijk bewijs dat het ook tot meer vliegvlugge jongen leidt. Een tegenargument is dat hoge concentraties nesten en kuikens (grond) predatoren aan kunnen trekken die moeilijk te verjagen zijn, zoals de Vos.

6 Waterpeil verhogen

Gebieden op een hoog waterpeil zijn minder geschikt voor Vossen om hun burchten in te maken en zijn minder geschikt als leefgebied voor muizen. Muizen vormen voor belangrijke weidevogelpredatoren als Vos, Hermelijn en Buizerd het hoofdvoedsel. Het idee is dat die predatoren in gebieden met weinig muizen minder actief zijn en dus ook minder weidevogels prederen. Een bijkomend effect van hoogwater kan zijn dat het weidevogels trekt en leidt tot hogere dichtheden van broedende vogels. Meer vogels bij elkaar hebben een sterkere afweer tegen predatoren. De redeneringen zijn aannemelijk maar er is nog weinig wetenschappelijk bewijs voor.

7 Grote gebieden

Er zijn aanwijzingen dat grote, aaneengesloten goede gebieden een betere jongenproductie opleveren dan kleine en versnipperde gebieden. Redenen daarvoor kunnen zijn dat veel vogels bij elkaar over grote oppervlaktes beter in staat zijn predatoren weg te houden en dat Vossen in grote gebieden minder efficiënt nesten en kuikens blijken te vinden dan in kleine gebieden.

8 Nestbezoek beperken

In gebieden met veel predatoren verhoogt een bezoek aan een nest de predatiekans met zo'n 15% (door geur- en zichtsporen). Dit risico kan worden verminderd door zo min mogelijk bij de nesten te komen. Bij maaiactiviteiten is het altijd beter wel nesten te zoeken, maar in maaidatumland hoeft dat niet. Als gegevens verzameld moeten worden over uitkomstsucces (volgens de Mayfield-methode), dan zijn drie bezoeken voldoende: één zo vroeg mogelijk, één vlak voor het uitkomen en één om het eindresultaat vast te stellen. Het moment van uitkomen is bij de eerste vondst met de zogenaamde watertest te schatten.

Bijlage 3.2 Directe maatregelen

9 Uitrasteren nesten en kuikenland met stroomdraad

Dit werkt tegen grondpredatoren bij (groepen van) nesten en voor kuikens op maximaal enkele hectares. Grotere oppervlaktes zijn in de praktijk moeilijk haalbaar. Stroomdraad dat grote predatoren als de Vos tegenhoudt, blijkt effectief. Fijnmaziger raster zoals gaas, voorkomt dat een broedende vogel van en naar het nest kan lopen. Een nadeel van uitrasteren is dat het juist andere (vliegende) predatoren kan aantrekken. Of het effectief is, moet worden beoordeeld op basis van de lokaal aanwezige predatoren.

10 Aantal predatoren reguleren

Afschieten of wegvangen van predatoren kan effectief zijn om weidevogelpopulaties weer te laten groeien. Het is echter maatschappelijk controversieel en is wettelijk alleen vrij mogelijk (met bepaalde middelen en maatregelen) bij Zwarte kraai, Vos en Verwilderde kat. De gezamenlijke weidevogelorganisaties zijn van mening dat daarvoor alle effectieve middelen en maatregelen beschikbaar moeten zijn, wat nu niet het geval is (bijvoorbeeld vangkooi en lokfluitje bij Zwarte kraai en lichtbak en aardhondjes bij Vos en alleen in weidevogelkerngebieden).

Afschieten of vangen van andere predatoren is onder de Flora- en faunawet verboden, tenzij die predatoren aantoonbare schade aanrichten en een ontheffing is verkregen. Schade aan de

fauna (bijvoorbeeld weidevogels) kan een reden zijn voor een ontheffing. Het schadelijk effect moet worden aangetoond, maar bij predatie op weidevogels is dit nog niet 'rechter-proof' gebleken.

Bijlage 4 Samenvatting landschapsmaatregelen per soortgroep predatoren

Soort(groep)	Maatregel	Voorwaarden	Procedure
marterachtigen	ruigte en rommelbulten opruimen	• alleen in beheersgebied van goedgekeurd Gebiedsplan, • alleen gedurende 1 oktober-1 april • weidevogelbroedbiotoop is op orde overeenkomstig instapeisen --> zie ecologisch toetsingskader	• geen ontheffing nodig
bruine kiekendief	riet maaien	• alleen in en rond beheersgebied van goedgekeurd Gebiedsplan, • alleen gedurende 1 augustus – 1/2 maart • weidevogelbroedbiotoop is op orde overeenkomstig instapeisen --> zie ecologisch toetsingskader	• geen ontheffing nodig
buizerd, havik, ooievaar	nestboom verwijderen	• alleen in en rond beheersgebied van goedgekeurd Gebiedsplan, • alleen gedurende 1 augustus – 1/2 maart • weidevogelbroedbiotoop is op orde overeenkomstig instapeisen --> zie ecologisch toetsingskader • machtiging van FBE nodig	• machtiging aanvragen bij FBE • benodigde gegevens aanleveren: zie protocol
blauwe reiger	nestboom verwijderen	• alleen in en rond beheersgebied van goedgekeurd Gebiedsplan, • alleen gedurende 1 augustus – 1/2 maart • weidevogelbroedbiotoop is op orde overeenkomstig instapeisen --> zie ecologisch toetsingskader	• advies van ecoloog vragen of ontheffing nodig is

Soortgroep	Maatregel	Voorwaarden	Procedure
vos	ruigte en rommel opruimen	geen	geen ontheffing nodig

	toegankelijkheid verminderen	geen	geen ontheffing nodig

	hoog waterpeil instellen	geen	• watervergunning van Wetterskip nodig
			• benodigde gegevens
			  ○ gebied op kaart zetten
			  ○ benodigde kunstwerken op kaart zetten
			  ○ peilregime opgeven

Bijlage 5 Samenvatting overige maatregelen per soortgroep predatoren

	Maatregel	Voorwaarden	Procedure
vos	uitrasteren van nesten	geen	met elektriciteitsdraad, bijvoorbeeld schapengaas
zwarte kraai	oude nesten uit bomen verwijderen	• alleen gedurende 1 augustus – 1/2 maart	• geen ontheffing nodig • geen vergunningen nodig

Bijlage 6 Taakverdeling predatiebeheer

Voorbeeld invulformulier voor taakverdeling tussen betrokken partijen (uit Predatiebeheerplan Skriezekrite Idzegea)

Activiteit	**Vogelwachten**	**WBE**	**Agrariërs/LTO Noord/ANV**	**SBB/IFG/Domeinen**	**Gemeente**	**Provinsje Fryslân**	**Wetterskip**	**Recreatieschap de Marrekrite**
Verwijderen potentiële nestbomen								
Maaien rietzones en ruigtes								
Opruimen takkenbossen en houtstapels								
Alternatieve voedselbronnen aanleggen								
Opruimen voedselbronnen buiten de broedtijd								
Proef opzetten met predatorwerende apparatuur								
Predatorwerende(ultrasone) apparatuur inzetten								
Geen stokken plaatsen direct bij nesten								
Nesten beperkt opzoeken								
IR Game finder ontwikkelen en inzetten bij zoeken nesten								
Verbeteren voedselaanbod kuikens								
Verbeteren maaibeheer								
Bestrijding vos en zwarte kraai, vangen verwilderde kat								
Publiekscampagne aanlijnen honden								
Publiekscampagne katten binnen houden								
Monitoren predatoren								

Bezoekadres
Suderwei 2
9269 TZ Feanwâlden

Postadres
Postbus 32
9269 ZR Feanwâlden
Telefoon 0511 47 47 64
Fax 0511 47 27 40
info@altwym.nl

www.altwym.nl